

تراژدی کوریولانوس

ویلیام شکسپیر

ترجمهٔ مهراں صفوی



بنگاه ترجمه و نشر
کتاب پارسه

فهرست

۱۳	مقدمه
۱۹	کوربولانوس
۲۴۵	مؤخره
۲۵۱	پی‌نوشت‌ها

کوربولانوس

[كُرْيُ] [(فرانسوی) Coriolan] (اخ) یکی از سرداران روم بود که در سال ۴۹۴ ق.م. شهر کوریولی از بلاد لاسیوم را فتح کرد و بدین واسطه شهرتی یافت و به طرفداری توانگران از تقسیم گندم میان فقیران روم ممانعت کرد و بدین سبب ملت او را به تبعید محکوم ساخت. پس نزد ولسی‌ها رفت و به کمک آنان سراسر لاسیوم را غارت کرد و تا یک فرسنگی روم پیش آمد و مردم آن شهر را هراسان ساخت و سرانجام به خواهش مادر و خواهر خود بازگشت و به دست تولوس رئیس ولسی‌ها به هلاکت رسید. (اعلام تمدن قدیم تألیف فوستل دوکولانژ ترجمه نصرالله فلسفی).

لغت‌نامهٔ دهخدا

(با حفظ رسم‌الخط)

«شجاعت، از تبِ بی‌هودگی می‌مرد.»

نماز میت / رضا دانشور

مقدمه

کوریولانوس که به روایتی واپسین تراژدی ویلیام شکسپیر است و در شمار نمایشنامه‌های ژاکوبی^۱ وی قرار دارد، از آنکه به لحاظ مختصات سبکی به تیمون آتنی^۲ و آنتونی و کلئوپاترا^۳ و پریکلز^۴ می‌ماند، سال نگارش مشخصی ندارد، اما همگان بر این نظرند که به تقریب، در برهه میانی سال‌های ۱۶۰۵ و ۱۶۰۹، و به ظن قوی‌تر، میان ۱۶۰۸ و ۱۶۰۹ نوشته شده و این‌همه در حالی است که تا پیش از ۱۶۲۳^۵ مدخلی مبتنی بر ثبت آن در دفتر ثبت ناشران لندن یافت نمی‌شود. از منابع ادبی مرتبط با این نمایشنامه، می‌توان به اییکونه، یازن خاموش بن جانسون^۶ (۱۶۰۹)، خیاط ایتالیایی و پسرش رابرت آرمین^۷ (۱۶۰۹) و پاداش زن یا رام‌کننده رام شد جان فلتچر^۸ (حدود ۱۶۱۰) و از موارد غیرادبی

نمایان در آن، می‌توان به شورش دامنه‌دار میدلند^۹ (۱۶۰۷)، یخبند عظیم رودخانه تمز^{۱۰} (حدود ۱۶۰۸) و طرح آوردن آب پاکیزه به لندن (حدود ۱۶۰۹) اشاره کرد. منبع اصلی شکسپیر در نگارش کوریولانوس - که برخی آن را «پیچیده‌ترین نمایشنامه این درام‌نویس انگلیسی» دانسته‌اند - بی‌شک حیات مردان نامی (حدود قرن دوم میلادی) پلوتارک^{۱۱} است که ژاک آمیو^{۱۲} فرانسوی در ۱۵۶۰ از زبان یونانی به فرانسوی ترجمه‌اش کرد و نسخه نخست ترجمه انگلیسی آن در ۱۵۷۹ به همت سر تامس نورث^{۱۳} انگلیسی محقق شد؛ ترجمه‌هایی که آشکارا دارنده صبغه‌های مختلف مترجمان خود است. نیز ترجمه انگلیسی بخش دوم کتاب تاریخ روم لیویوس^{۱۴} و بخش‌های آغازین ایلیاد هومر - که اولی را فیلمون هالند^{۱۵} در ۱۶۰۰ و دومی را جورج چپمن^{۱۶} در ۱۶۰۸ ترجمه کرد - به‌علاوه بخش‌هایی از تتبعات مونتینی^{۱۷} با ترجمه جان فلوریو^{۱۸} در ۱۶۰۳، از دیگر منابع قابل اشاره در این باب است. و چنین می‌نماید که سابقه اندیشه نگارش کوریولانوس - نمایشنامه‌ای که گاه تراژدی می‌نماید، گاه صورت جدل به خود می‌گیرد، گاه به طنز مایل می‌شود و گاه، لاقلاً به‌زعم جورج برنارد شاو^{۱۹}، نقاب کم‌دی بر چهره می‌زند - در ذهن شکسپیر به زمان نگارش تیتوس اندروونیکوس^{۲۰} (حدود ۱۵۹۴) بازمی‌گردد، چه در صحنه چهارم پرده چهارم آن نمایشنامه، اشاره‌ای چنین بدان می‌رود: «چندان بدین کین پا نهاده‌اند، که کوریولانوس نهاد». واقع آنکه، روم و متعلقاتش همواره از دغدغه‌های اصلی ذهن وفاد درام‌نویس انگلیسی بوده و موضوعاتی چون شرافت، جنگاوری، قدرت‌طلبی، تضاد طبقاتی، مردسالاری، نظامی‌گری، قوم‌مداری و... عیان در بطن آثارش؛ از شعر روایی بلند تجاوز به لوکرس^{۲۱} (۱۵۹۴) و تیتوس اندروونیکوس و تراژدی قیصر^{۲۲} و آنتونی و کلئوپاترا گرفته

تا تیمون آتنی و کوریولانوس؛ روم باستان، خواه امپراتوری و خواه جمهوری، آینه‌جامه‌نمای انگلستان عصر اوست؛ گویی نزد او، قیاس این دو، جز به منظور کشف مازها و گره‌های جهان عصر خویش نبوده است. از این قرار، شکسپیر پژوهان نمایشنامه‌های روم محور تراژدی قیصر، آنتونی و کلئوپاترا و کوریولانوس را لوحی سه‌لته‌ای با درون‌مایه سرسختی و بی‌تغییری می‌دانند، سه‌گانه‌ای که به مسایل مشخص تاریخ‌نگاری کلاسیک، از قبیل شکل‌های جایگزین دولت (جمهوری یا امپراتوری)، شیوه‌های توزیع قدرت (آریستوکراتی یا دموکراتیک) و نقش «مردان بزرگ» در ساختن تاریخ می‌پردازد. نیز به قسمی دیگر، مکث^{۲۳}، آنتونی و کلئوپاترا و کوریولانوس را مصداق شکست سربازان در عرصه سیاست برمی‌شمارند؛ خشن‌مردانِ دلاوری که در مواجهه با زنان قدرتمندِ دودمان‌سوز یارای ایستادگی ندارند.

عمده سابقه‌ اجراهای اقتباسی کوریولانوس - که خود روشن نیست اول‌بار در تماشاخانه گلوب^{۲۴} به روی صحنه رفته یا بلک فرایرز^{۲۵} - به موارد زیر بازمی‌گردد که کانون کنش و طول و تفصیل هر کدامشان بنا به وضع موجود تغییر یافته است: ناسپاسی مردمان یا سقوط کایوس مارتیوس کوریولانوس (۱۶۸۱) نی‌یم‌تیت^{۲۶}، تجاوز به میهن خود: یا رنجش مرگبار (۱۷۱۹) جان دنیس^{۲۷}، کوریولانوس (۱۷۴۵) جیمز تامسون^{۲۸}، کوریولانوس: یامام روم (۱۷۵۲) تامس شریدان^{۲۹} که براساس نسخه‌های شکسپیر و تامسون نوشته شد و در زمان خود به توفیقی تمام دست یافت، کوریولانوس (۱۷۸۹) نوکلاسیکِ جان فیلیپ کمبل^{۳۰} (نسخه‌ای که ویلیام چارلز مک‌ردی^{۳۱} از ۱۸۱۹ تا ۱۸۳۹، جان واندن‌هوف^{۳۲} در خلال دهه‌های ۲۰ و ۳۰ قرن نوزدهم، ویلیام کانوی^{۳۳} از ۱۸۱۹ تا ۱۸۲۷، ادوین فارست^{۳۴} از ۱۸۳۱ تا ۱۸۶۶، جان